

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשע"ז, 2017
מספר השאלון: 011281
קובץ: תשובות סופיות

עברית: הבנה, הבעה ולשון

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שלוש שעות.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים.
חלק ראשון – הבנה והבעה – 50 נקודות
פרק א: הבנת הנקרא
פרק ב: כתיבה ממזגת
חלק שני – לשון – 50 נקודות
פרק א: שם המספר ומילות היחס
פרק ב: תחביר / פרק ג: מערכת הצורות – יש לבחור באחד הפרקים
סה"כ – 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) יש לקרוא את הטקסטים שבנספח ולענות על השאלות בגוף שאלון זה, לפי ההוראות. (2) לכתוב תיזת טיטה אפשר להשתמש בעמודים האחרונים (24–25) של השאלון.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
נספח: טקסטים.

בהצלחה!

תשובות סופיות

חלק ראשון – הבנה והבעה

שאלה 1

א. שלושת הטקסטים טוענים כי מערכת החינוך הנוכחית, המבוססת על העברת ידע מוכן, על שינון ועל למידה סבילה, אינה מטפחת את היצירתיות של התלמידים ואת יכולתם ללמוד בעצמם, ולכן יש לשנות אותה ולהעביר את הדגש ללמידה פעילה, יצירתית ועצמאית.

ב. ההערה מציגה טענת נגד (הסתייגות) לעמדתו של רובינסון: אם מערכת החינוך מדכאת את היצירתיות, כיצד צמחו ממנה אנשים יצירתיים ומוצלחים – ובהם רובינסון עצמו? מטרתה לאפשר לרובינסון להתמודד עם הטענה ולחדד את עמדתו: מצד אחד הוא מודה שלא הכול אבוד, ושגם הוא עצמו נהנה ממערכת חינוך ציבורית לא מושלמת; מצד אחר הוא מפריך את הטענה – רבים מן האנשים שתרמו תרומות עצומות לא למדו הרבה בבית הספר, והצליחו "לאו דווקא בזכות מוסדות החינוך – פעמים רבות הם הצליחו למרות מוסדות אלה". כך הטקסט מתמודד עם טענת הנגד ונעשה מאוזן ומשכנע יותר, ומכין את הקורא לעמדה שיש לשנות את בית הספר ולא לבטלו.

שאלה 2

א. הכישלון הוא חלק הכרחי מתהליך הלמידה והיצירה, ולכן אין לראות בו דבר שלילי שיש להימנע ממנו.

- **טקסט 1:** רובינסון מציע להנחיל את הרעיון "שכישלון יכול להיות חיובי", כי "כישלון הוא חלק הכרחי מתהליך יצירה של דברים חדשים". חבר שלו, חתן פרס נובל לכימיה, סיפר שלפחות 90% מניסוייו נכשלו, אך ראה בהם "תהליך שבו מגלים מה לא עובד כדי לגלות מה עובד". בית ספר שמונע מהתלמידים לטעות והופך את הטעות ל"אות קין" מונע מהם גם יצירה מקורית, והם לומדים להסתמך על תשובות מוכנות ולא לחשוב בעצמם.

- **טקסט 2:** הכישלון קשור לשניים מערכי תנועת המייקרים: עשייה וניסוי בלתי פוסקים – לזהות רעיונות כושלים ולזנוח אותם או לשפרם; ונחישות והתמדה – התלמידים הממציאים "חווים על בשרם כישלון חוזר ונשנה ומבינים כי אין דרך אחרת להצלחה", וכך הם מוכנים טוב יותר לחיים שמחוץ לבית הספר.

ב. למידה אישית ועצמאית, המותאמת לכישוונותיו ולתחומי העניין של כל תלמיד.

- **טקסט 1:** רובינסון מציע "הפיכה של הלמידה לאישית יותר; עידוד סקרנותו של כל תלמיד ותלמיד והדגשת הכישרון הייחודי שלו" (שורות 71–72), ודוגל "בהתאמת תכניות הלימודים לכישרון ולצרכים הייחודיים של כל תלמיד" (שורות 61–62).
- **טקסט 2:** הערך השלישי של תנועת המייקרים הוא "למידה אישית ועצמית" (שורה 54): יש לעזור לתלמיד למצוא משימה שהוא יכול להיקשר אליה רגשית, ואז "הוא ירצה ללמוד יותר משהמורה ירצה ללמד" (שורות 54–57).
- **טקסט 3:** לפי דוהרטי, יש לעודד את התלמידים להעלות רעיונות משלהם ולפתח "מיזמים שמעניינים אותם" (שורות 4–8), והדבר החשוב ביותר הוא "עצם היכולת ללמוד ולהיות לומדים עצמאיים" (שורות 11–12).

שאלה 3

א. כן. הפתגם טוען שעדיף להקנות לאדם מיומנות שתשרת אותו כל חייו מאשר לתת לו פתרון מוכן שיספיק לזמן קצר. זה גם רעיון הטקסטים: עדיף ללמד את התלמידים איך ללמוד ולחשוב בעצמם מאשר להעביר להם ידע מוכן לשינון.

- טקסט 3: לפי דוהרטי, "לא תוכן הלימוד חשוב, אלא עצם היכולת ללמוד ולהיות לומדים עצמאיים. זה מה שיכין אותם לחיים" (שורות 11-12). התוכן הוא "הדג", והיכולת ללמוד היא "הדיג".
- טקסט 2: הכותב מבקר מערכת המבוססת על שינון ועל שיעורים פרונטליים "שבהם המורה הוא מקור הידע" (שורות 18-20) – "נתינת דג" – וטוען ש"ילד שלמד איך ללמוד ולעבוד [...] יוכל לרכוש לעצמו ידע חדש בכל גיל" (שורות 59-60) – "לימוד דיג", שמשרת כל החיים.

ב. (תשובה לדוגמה – כל עמדה מנומקת ומודגמת מתקבלת).
לדעתי, בית הספר שלי "העניק לי דג" ברוב המקצועות, ורק לעיתים "לימד אותי לדוג". ברוב השיעורים המורה הציג את החומר, ואנחנו נדרשנו לשנן אותו ולהשיב עליו במבחן; למשל, בהיסטוריה למדנו בעל-פה תאריכים ואירועים, ואחרי המבחן שכחתי את רובם. לעומת זאת, בעבודת החקר בביוגיה בחרנו בעצמנו שאלה, חיפשנו מקורות, תכננו ניסוי וניתחנו את התוצאות. בעבודה זו טעינו כמה פעמים ונאלצנו לתקן, ולמדתי איך לחפש מידע ואיך להסיק מסקנות – מיומנויות שאני משתמש בהן עד היום. לכן אני חושב שבית הספר צריך להרבות במשימות מן הסוג השני.

שאלה 4 – סקירה לדוגמה

מערכת החינוך במאה ה-21: מן השינון אל היצירה

בעשורים האחרונים נשמעת ביקורת גוברת על מערכת החינוך, ולצידה מוצעות דרכים לקדם אותה. לסוגיה זו חשיבות רבה, משום שבית הספר מעצב את דמותו של הדור הבא. סקירה זו מציגה, על פי שלושה מקורות, את מצבה של מערכת החינוך כיום ואת הדרכים לקידומה.

על פי המחנך הבריטי סר קן רובינסון, מערכות החינוך הציבוריות תוכננו לצורכי המאה ה-19 ותחילת המהפכה התעשייתית, וגם כיום הן נוקשות ואובססיביות לציונים, לאחידות ולמבחנים סטנדרטיים. לדבריו, המערכת אינה מכירה ברוב כישורונותיהם של התלמידים, מעדיפה מקצועות "שימושיים" על פני מוזיקה ואמנויות, ומדכאת את היצירתיות ואת התיאבון הטבעי של הילדים ללמוד (שכטר, 2014). גם רועי צזנה (2015) טוען כי מערכת המבוססת על שינון מידע לקראת מבחנים רבים ועל שיעורים פרונטליים אינה יכולה להצמיח ממציאים, אף על פי שדווקא בעידן הבינה המלאכותית העולם זקוק להם. דייל דוהרטי, אבי תנועת המייקרים, מוסיף כי כיום הלמידה היא חוויה פסיבית, שבה התלמידים יושבים ומקשיבים למי שמדבר (Ed Tech Mindset, 2015).

עם זאת, הכותבים אינם קוראים לבטל את בית הספר, אלא מציעים דרכים לשנותו. רובינסון ממליץ להפוך את הלמידה לאישית יותר, לעודד את סקרנותו ואת כישורו הייחודי של כל תלמיד, להשקיע בהכשרת מורים ולהעניק לבתי הספר אוטונומיה (שכטר, 2014). צונה (2015) מציע להנחיל לתלמידים כבר מגיל צעיר את ערכי תנועת המייקרים: עשייה וניסוי בלתי פוסקים, נחישות והתמדה מול כישלונות ולמידה אישית ועצמית. לדבריו, מורים ברחבי העולם כבר מקימים מעבדות יצירה או מטילים על התלמידים משימות קבוצתיות, כגון יצירת צעצועים מלגו או תכנות משחק פשוט. ברוח דומה, דוהרטי מתאר "מרחבי מייקרים" בבתי הספר, שבהם התלמידים לומדים למידה פעילה ומפתחים מיזמים המעניינים אותם, ולדבריו המטרה החשובה ביותר היא להפוך אותם ללומדים עצמאיים (Ed Tech Mindset, 2015). שני המקורות הראשונים מדגישים גם כי יש לראות בכישלון חלק הכרחי מתהליך הלמידה והיצירה, ולא סימן לחוסר הצלחה.

לסיכום, שלושת המקורות מסכימים כי מערכת החינוך של היום, הנשענת על שינון ועל אחידות, אינה מכינה את התלמידים לעולם המשתנה. לדעת הכותבים, הדרך לקדם אותה עוברת דרך למידה פעילה ואישית, המעודדת יצירתיות, סקרנות ועצמאות.

רשימת מקורות

צונה, ר' (דצמבר 2015). העולם זקוק לממציאים. *הד החינוך*, עמ' 34–37.

שכטר, א' (26 בדצמבר 2014). "לוקחים ילדים בני 4 ומוציאים להם את החשק ללמוד". *TheMarker*. אוחזר

מ־www.themarker.com

Ed Tech Mindset – מבט לעתיד הטכנולוגיה בחינוך (יוני 2015). "החשיבה המייקרית תחולל תמורה בחינוך"

(ריאיון עם דייל דוהרטי). אוחזר מ־www.mindcet.org

חלק שני – לשון

שאלה 5

- א. • ב־חמישה עשר בספטמבר (נהגה: בְּחֻמָּשָׁה עָשָׂר)
 - חֲמֵשִׁים וְשָׁתִּים שְׁעוֹת (האפשרות הראשונה)
 - במאה ה־שְׁמוֹנֶה־עָשָׂר (האפשרות הראשונה)
 - מ־שְׁלוֹשִׁים וארבעה אלף צפיות (נהגה: מִשְׁלוֹשִׁים וְאַרְבָּעָה אֲלֶף)

ב. זכר; פי שלושה.

שאלה 6

- א. יש להקיף: לְפָנֶיךָ, כְּמוֹהֶם, אֲצִלָּהֶם.
 - הצורות התקינות: לְפָנֶיךָ (לכתבת – נוכחת), כְּמוֹתָם, אֲצִלָּם.
 - "לָהֶם" ו"שָׁלָהֶם" – תקינות.

ב. בְּשָׁבִילָם

שאלה 7

א. (1)–(2)

I. משפט מורכב: אני חושב [שמערכת חינוך המושתתת על עקרונות של שינון מידע ופליטתו אינה יכולה להוציא מתוכה בוגרים] [שימצאו המצאות חדשות] [פסוקית לוואי] [פסוקית מושא].

II. משפט פשוט.

III. משפט מורכב: הבעיה היא [ש] [כאשר הילדים נכנסים למוסדות החינוך הרשמיים] [פסוקית תיאור זמן] התיאבון שלהם ללמידה דועך [פסוקית נשוא].

(3) בוגרים – מושא (ישיר); בעולם – לוואי; ללמידה – לוואי.

- ב. (1) מה דעתך על התגברות קולה של תנועת המייקרים במערכת החינוך?
(2) השאלה היא מה דעתך על התגברות קולה של תנועת המייקרים במערכת החינוך.

שאלה 8

א. I. [על חדשנות, על יצירתיות ועל המצאה] – מושא עקיף.

II. [עשור או שני עשורים] (לפני עשור או שני עשורים) – תיאור זמן;

[מדפסות תלת־ממד, לוחות מחשוב זעירים וחכמים ורובוטים] – לוואי;

[זעירים וחכמים] – לוואי.

III. [עשייה וניסוי] – נשוא.

- ב. (1) אף על פי שרובינסון אינו מציע לבטל את בתי הספר כמו איליץ', הוא מציע פתרונות רדיקליים לא פחות מן הפתרונות של איליץ'.

(אפשר גם: "למרות ש...", "אף ש...", "הגם ש...")

- (2) רובינסון מציע לחשוב מחדש על התפקידים של בתי הספר, ולא לבטל אותם כמו איליץ'.

שאלה 9

א. (1) פתגם II. חלק הייחוד: "דעת מתוך כפייה". במבנה רגיל: לדעת מתוך כפייה אין קיום בנשמה.

(2) פתגם I ("לומדים").

- (3) [כל מה שצריך ללמוד לעשות] – פסוקית מושא (מושא ישיר); בתוך כדי עשייה – תיאור זמן; עצל – פנייה.

(4) (לדוגמה) פתגם III: הפתגם בנוי מפעלי ציווי (לך, ראה, חכם) – הוראה ישירה לנמען, שמעבירה הנחיה

להתנהגות. הפנייה "עצל" מכוונת את העצה למי שזקוק לה ומדגישה את ההתנהגות הפסולה. זהו משפט איחוי שאיבריו מסודרים כשלבנים (לך – ראה – וחכם), והאיבר האחרון מציג את התוצאה – מוסר ההשכל.

- ב. (1) ההצעה [שנשתתף ביריד המייקרים] פסוקית לוואי עוררה התלהבות רבה בכיתה.

(2) ההצעה להשתתף ביריד המייקרים עוררה התלהבות רבה בכיתה.

- (3) אבד המידע על הגוף – מי ישתתף (אנחנו, גוף מדברים) – ועל הזמן (עתיד), כי שם הפועל אינו מציין גוף וזמן.

שאלה 10

א. (1)

(1) יזמי וממציאי העתיד ← יזמי העתיד וממציאו

(2) הנועדה ← שנועדה (או: הנועדת)

(3) היא היעד שלנו ← הוא היעד שלנו

(4) להתרשם ולצפות בתצוגה ← להתרשם מתצוגה של המצאות חדשות ולצפות בה

(5) באים לידי ביטוי ← באות לידי ביטוי

(2) (לדוגמה) משפט (5): הנושא הוא חלק כולל - "חדוות היצירה ונחישות הרוח" - שני רכיבים בלשון נקבה, ולכן הנושא צריך להתאים לו במין ובמספר: נקבה רבות - "באות". הנושא "באים" (זכר רבים) אינו מתאים לנושא.

(3) אם אתם מעוניינים להשתתף בכינוס, שבו אנו מגשימים חלומות, הירשמו באתר שלנו.

ב. (1) מה הוצג בכינוס - ההמצאות או הוגי ההמצאות (הממציאים)?

(2)

I. ההמצאות הוצגו בכינוס, והוגיהן הם דמויות מעוררות השראה.

II. הממציאים הוצגו בכינוס, והם דמויות מעוררות השראה.

שאלה 11

א. יש להקיף (שש תמורות):

איוואן איליץ'; "ביטול בית הספר"; שלושים ושש שנה לאחר פרסום הספר; סר קן רובינסון; חששות הדומים לאלה שהביע איליץ' בספרו; תחילת המהפכה התעשייתית.

ב.

התמורה	המילה או המילים שהיא ממירה	התפקיד התחבירי
איוואן איליץ'	הפילוסוף האוסטרי	נושא
"ביטול בית הספר"	(את) ספרו הידוע	מושא ישיר
שלושים ושש שנה לאחר פרסום הספר	בשנת 2006	תיאור זמן
סר קן רובינסון	המחנך והמרצה הבריטי	נושא
חששות הדומים לאלה שהביע איליץ' בספרו	(את) חששותיו בנוגע למערכת החינוך כיום	מושא ישיר
תחילת המהפכה התעשייתית	(ל) תקופה שבה הומצאו	מושא עקיף

ג. סר קן רובינסון הוא המחנך והמרצה הבריטי.

(או: איוואן איליץ' הוא הפילוסוף האוסטרי; "ביטול בית הספר" הוא ספרו הידוע של איליץ'; תחילת המהפכה התעשייתית היא התקופה שבה הומצאו מערכות החינוך.)

שאלה 12

- א. (1) יש להקליף: אָצַר, מוֹצֵר, תּוֹצֵרֶת.
 (2) אוֹצֵר – א-צ-ר; נוֹצְרִים – נ-צ-ר; מְצוֹר – צ-ו-ר (אפשר גם צ-ר-ר); מְצָרָה – צ-ר-ר.
 ב. לִיצֵר – קל, שם הפעולה: יִצְרֶה
 לְהוֹצֵר – נפעל, שם הפעולה: הוֹצֵרוּת
 לִיצֵר – פיעל, שם הפעולה: יִצּוֹר (ייצור)
 ג. (1) בינוני (בינוני פועל, בניין קל, המשמש כשם).
 (2) (א) מאפיין שמני: הבינוני מקבל תוספות של שם – ה' הידיעה (היוצֵר) וכינוי קניין חבור (יוֹצְרִי = היוצר שלי), וגם מילת יחס מוצמדת (מ-).
 (ב) מאפיין פועל: הבינוני נגזר משורש ובניין – י-צ-ר בבניין קל, בתבנית פועל – ומציין את מבצע הפעולה (מי שיוצר).

שאלה 13

- א. (1) משפט III.
 (2) הופעל (הֶעָרַךְ, הוֹקַע).
 (3) תִּכְנְנָנוּ – פִּעַל; הוֹקְמוּ – הִפְעֵל; כּוּפּוֹת – קל; יַעֲלֶה – הפעיל; מוֹדָה – הפעיל; מוֹחָה – קל.
 ב. (1) נ-כ-ר.
 (2) יש להקליף: "משמעות השורש של המילה הראשונה מנוגדת למשמעות השורש של המילה השנייה."
 (3) זוגות I ו-III.

ג.

גזרת נחי ל"א	גזרת נחי ל"י/ה
הִמְצָאָה (מ-צ-א)	הִרְצָאָה (ר-צ-י)
	הִבְנִיָּה (ב-נ-י)
	הוֹרָאָה (י-ר-י)

שאלה 14

א. (1) סרטון.

(2) צורן הגזירה הסופי: יון; משמעותו: הקטנה (סרט קצר).

(3) קבוצה I – משקל קטלון: דמיון, פתרונות (פתרון).

קבוצה II – משקל קטלון: כשלון, תאבון.

ב. (1)

שורש ומשקל (תצורה שורשית / לא קווית)	בסיס וצורן גזירה (תצורה קווית)
יצרן, יוצר, ממציא, מפתח, עשין, בורא	תחביבן, יצרנאי

(2)

1. משקל קטלן – יצרן, עשין.

2. צורת בינוני (פועל / מקטיל / מקטל) – יוצר, בורא, ממציא, מפתח.

3. בסיס + צורן ין – תחביבן.

4. בסיס + צורן יאי – יצרנאי.

שאלה 15

א. (1) ממקמת – פיעל; מתמקדת – התפעל; ראיתני – פיעל.

(2)

	השורש הראשוני	שם העצם	השורש התנייני
ממקמת	ק-ו-ם	מקום	מ-ק-ם
מתמקדת	י-ק-ד	מוקד	מ-ק-ד
ראיתני	ר-א-י	ראיון (ריאיון)	ר-א-י-ן

ב. • שני השורשים הם שורשים תנייניים שנוצרו משמות עצם, ובשניהם אות שאינה אות שורש בשם (אם

קריאה / אות משקל) נעשתה אות שורש בשורש החדש.

• שווק: מן השם "שווק" (שורש ש-ו-ק, ע"ו, שבו הו' היא אם קריאה) נוצר השורש ש-ו-ק, שבו הו' היא עיצור

("ו" עיצורית) כמו בגזרת השלמים – שווק, מְשׁוּק, שווק. (או: ממוין: מן השם "ממוין" נוצר השורש מ-מ-ן;

המ' הראשונה, שאינה שורשית בשם המקורי, נעשתה אות שורש – ממן, מְמַן, ממוין.)

ג. (1) משפט I: שורש ת-ז-מ-ן, בניין פֻּעַל (עבר, נסתר: "הנאום תזמן").

משפט II: שורש ז-מ-ן, בניין הִפְעִיל (עתיד, נסתר: "השרה תזמן").

(2) משפט I: תזמן (פיעל; למשל "המארגן תזמן את הנאום").

משפט II: הזמין / תזמין (הפעיל; למשל "הם יזמינו את השרה").

שאלה 16

א. (1) יש להקיף: הא' באָצה; הא' השנייה באַאט; הא' האחרונה באַיִרא.

(2) הא' המוספית היא סימן העתיד בגוף מדבר יחיד (אני).

(3) אָצה – גוף נסתרת (היא; עבר).

ב. (1) יש להקיף: תַאֲר, מְבַלְבֶלֶת (האפשרות הראשונה), בִטָא, מְגִיעִים, גְדִלִים.

(2) (לדוגמה) תַאֲר – פיעל, ובע' הפועל א' גרונית שאינה מקבלת דגש, ולכן החיריק בפ' הפועל מתארך לצירי

(תשלום דגש): תִקֵר ← תַאֲר.

מְגִיעִים – הפעיל בגזרת פ"נ (נ-ג-ע): הבינוני בתבנית מקטיל, הנ' נבלעה והדגש בג' בא במקומה: מְגִיעִים ← מְגִיעִים.

ג. — יש להקיף: פְנָסו; הצורה התקינה: הַכְנָסו.

— לְחָצו – קל; שְתָפו – פיעל; בְחָרו – קל.

כל הבגרויות בלשון עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/lashon